

Warszawa, dnia 7 kwietnia 2016 r.

KMP.573.2.2016.DK

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z rewizytacji
w Zakładzie Poprawczym w Nowem nad Wisłą

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 9 marca 2016 r., do Zakładu Poprawczego w Nowem nad Wisłą przy ul. Bydgoskiej 4 (zwanego dalej: ZP, Zakładem lub placówką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej: KMP lub Mechanizmem) w składzie: Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog) i Przemysław Kazimirski (prawnik).

Celem działania pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (zwanego dalej BRPO) było sprawdzenie na miejscu sposobu realizacji zaleceń z wizytacji, która miała miejsce w dniu 26 maja 2011 r. (poprz. sygn. RPO-673636/11/XIX/720.8.3/ZG).

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania placówki z Andrzejem Swakowskim - dyrektorem ZP;
- dokonano oglądu wybranych pomieszczeń Zakładu, użytkowanych przez wychowanków;

- przeprowadzono na osobności anonimowe rozmowy z losowo wybranymi wychowankami z różnych grup;
- przeanalizowano dostępną na miejscu dokumentację placówki m.in: wybrane akta indywidualne, księgi ewidencji izb specjalnych, katy pobytu wychowanków w izbach specjalnych, wybraną dokumentację lekarską nieletnich.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia przedstawiciele KMP przekazali dyrektorowi placówki oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałą dokumentację związaną z funkcjonowaniem placówki.

2. Charakterystyka Zakładu

Zakład funkcjonuje na podstawie Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc (Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości Nr 6, poz. 20. z 2004 r.). Jest placówką o charakterze zamkniętym, o wzmożonym nadzorze wychowawczym, przeznaczoną dla nieletnich, którzy wielokrotnie uciekali z zakładów resocjalizacyjnych otwartych lub półotwartych.

Od dnia 1 września 2010 r. w ZP, na podstawie § 3 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2014 r., poz. 1054 j.t. z późn.zm.), dalej rozporządzenia oraz pisma Naczelnika Wydziału Wykonania Orzeczeń i Probacji z dnia 13 lipca 2010 r. (o sygn. DWOiP.III.5150-127/10), w placówce funkcjonuje grupa readaptacyjna. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że rozporządzenie wskazuje na możliwość tworzenia zakładów poprawczych readaptacyjnych, a nie grup readaptacyjnych w ramach innych typów placówek. W ślad za treścią rozporządzenia, istniejące w wizytowanym zakładzie poprawczym grupy readaptacyjne, przeznaczone są dla wychowanków, którzy w trakcie pobytu w schronisku dla nieletnich lub zakładzie poprawczym innego typu:

- odmawiali uczestnictwa w procesie wychowania, edukacji i terapii;

- dokonali ucieczki lub co najmniej dwukrotnie nie wrócili z przepustki, przy czym można przypuszczać, że będą czynić to nadal;
- co najmniej dwukrotnie dopuścili się czynu karalnego.

Readaptacja polega na m.in. ograniczeniu możliwości korzystania z form zajęć charakterystycznych dla zakładów poprawczych innego rodzaju, odbywających się poza Zakładem oraz zwiększeniu ilości zadań i czynności o charakterze porządkowym oraz prac społecznie użytecznych.

Nadzór zwierzchni nad placówką sprawuje Minister Sprawiedliwości poprzez Prezesa Sądu Okręgowego w Bydgoszczy.

Pojemność Zakładu wynosi 32 miejsca. W dniu wizytacji ewidencyjnie przebywało w niej 23 wychowanków, z czego 13 w 2 grupach readaptacyjnych, a 10 w grupie zwykłej.

3. Stan realizacji zaleceń

1. Zaniechanie przymusowej iniekcji leków uspokajających i stosowanie jedynie dopuszczalnych prawem środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich.

Zgodnie z ustaleniami wizytujących, opartych na rozmowach indywidualnych z wychowankami oraz na dokumentacji placówki, w tym dokumentacji lekarskiej nieletnich, w placówce nie stosuje się przymusowej iniekcji leków uspokajających wobec nieletnich.

2. Podjęcie działań mających na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa u wychowanków w Zakładzie, poprzez eliminację przemocy rówieśniczej.

Zalecenie nie zostało spełnione. Z rozmów z niektórymi nieletnimi wynika, że są sprawcami i ofiarami przemocy rówieśniczej. Większość nieletnich relacjonowała również, że nie ma wśród kadry placówki osób szczególnie zaufanych, a zatem sprawy konfliktowe rozwiązują we własnym gronie i sami radzą sobie z własnymi problemami. Przedstawiciele KMP rozumieją specyfikę placówki, zdają sobie sprawę, jakie do niej trafiają osoby i jakie mogą sprawiać problemy w relacjach w grupie. Niemniej jednak zwracają uwagę, że są w Polsce zakłady poprawcze, do których trafiają podobnie trudne przypadki nieletnich, ale jednocześnie opisany problem przemocy rówieśniczej nie występuje w takiej skali, jaka jest opisywana przez chłopców z wizytowanej placówki. Przykładowo w kolejnych dniach miała miejsce wizytacja Zakładu Poprawczego w Świeciu (KMP.573.3.2016.PK), w którym

przebywają chłopcy wywodzący się z identycznych środowisk, mający na swoim koncie nierzadko poważne czyny karalne i z którymi praca resocjalizacyjna jest utrudniona ze względu na zaburzenia rozwoju osobowości na tle organicznego uszkodzenia centralnego układu nerwowego i z uwagi na niepełnosprawność intelektualną. Nieletni ci stanowczo podkreślali, iż w tej placówce, w przeciwieństwie od innych, w których przebywali, nie ma agresji rówieśniczej. Działania podejmowane przez kadrę w związku z zagadnieniem przemocy rówieśniczej mają w znacznej mierze charakter prewencyjny, indywidualizowany i oparty na rzetelnej diagnozie każdego przypadku oraz polegają na okazywaniu troski i uwagi każdemu chłopcu z osobna, pod pieczęą odpowiednich specjalistów (m.in. psychologa). Reakcja na przejawy agresji, w tym próby wprowadzenia zasad tzw. drugiego życia w grupach wychowawczych przez nieletnich, spotykają się z natychmiastową, stanowczą odpowiedzią, która opiera się przede wszystkim na komunikacji ze sprawiającym problemy wychowankiem, bez stosowania nadmiernych restrykcji, w tym izolacji chłopca od innych ludzi w oddzielnych pomieszczeniach. Nie zakładając, że w wizytowanym Zakładzie troska o młodzież i praca specjalistów jest mniejsza, należy podnieść, konieczność dokonania zmian w dotychczasowej metodologii, gdyż mimo upływu kilku lat od ostatniej wizytacji pracowników BRPO, nie odnosi ona wyraźnie większego skutku.

Ilustracją powyższego problemu może być sprawa (*dane osobowe usunięto*). Podczas podsumowania wizytacji pracownicy BRPO zgłosili prośbę o podjęcie działań dotyczących tego nieletniego, który – zgodnie z jego własną relacją – od 4 lat uwikłany jest w konflikt z niektórymi członkami grupy wychowawczej, do której został wraz z nimi przypisany po przeniesieniu z Zakładu Poprawczego w Jerzmanowicach Zdroju. Konflikt ten eskalował i obecnie nastawieni przeciw niemu są wszyscy nieletni z tej grupy. Jego problemy z przemocą rówieśniczą zaczęły się jeszcze w poprzedniej, wymienionej placówce, skąd w związku z nimi uciekł. Nie jest jasne, czemu nastąpiło przeniesienie wymienionego do tej samej placówki, do której skierowano wcześniej osoby będące w nim w sporze. Wobec informacji dyrektora ZP, że ta sytuacja jest mu znana (z jego relacji wynika, że nieletni prowokował zachowania agresywne nieletnich i w związku z tym został przeniesiony do kierowanej przez niego placówki), budzi wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu, ulokowanie (*dane osobowe usunięto*) w tej samej grupie wychowawczej, co prowokowani przez niego nieletni. W każdym razie, mimo pozytywnej oceny pracy personelu placówki, wychowanek czuje się zagrożony eskalacją niechęci wobec niego grupy wychowawczej. W związku z wskazanym zgłoszeniem, pracownicy BRPO proszą o podanie informacji o aktualnej sytuacji wymienionego nieletniego (w czasie wizytacji oczekiwał on na decyzję

sądu o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z zakładu poprawczego) oraz podjętych działaniach.

3. Umożliwienie wychowankom przebywającym w izbie przejściowej bezpośredniego kontaktu z rodziną.

Zalecenie zrealizowane. Umożliwiono wychowankom przebywającym w izbie przejściowej zarówno telefonowanie do domu rodzinnego, jak i przyjmowanie odwiedzin, o czym świadczą relacje wychowanków oraz treść kart pobytu w izbie przejściowej.

4. Odnotowywanie w protokołach pobytu osób przebywających w izbach specjalnych, wszelkich informacji o reakcji personelu Zakładu na zgłaszane przez wychowanków prośby i uwagi.

Zalecenie zrealizowane. Wizytujący nie stwierdzili problemu nieodnotowywania tego typu informacji w protokołach pobytu osób przebywających w izbach specjalnych.

5. Umożliwienie wychowankom przebywającym w izbie przejściowej oraz izbie indywidualnych oddziaływań skorzystania z godzinnego spaceru.

Co do zasady umożliwia się wychowankom przebywającym w izbie przejściowej skorzystanie z godzinnego spaceru. Dyrektor ZP obiecał sprawdzić, czy pracownicy ochrony faktycznie proponują codzienne wyjścia na spacer (część wpisów w dokumentacji świadczyło o niechęci samych nieletnich do wychodzenia, a jednocześnie niektórzy z nich relacjonowali, że proponowano im co najwyżej spacer po korytarzu). Przedstawiciele KMP oczekują na informacje o końcowych ustaleniach w tej sprawie.

6. Udzielanie świadczeń medycznych poza zasięgiem słuchu i wzroku pracowników niemedycznych.

Zalecenie nie zostało zrealizowane. Wprawdzie *Procedura udzielania nieletnim pomocy medycznej na terenie zakładu* zawiera zasadę, że *Pomoc medyczna nieletniemu udzielana jest bez osób niebędących pracownikami medycznymi*, niemniej jednak z relacji wychowanków wynika, że reguła odbywania konsultacji i badań lekarskich bez obecności pracowników ochrony nie jest respektowana. Pracownicy BRPO rekomendują wyeliminowanie nieprawidłowej praktyki w opisywanym obszarze.

7. Dostosowanie placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Przedstawiciele KMP odstąpili od tego zalecenia w związku z przeznaczeniem w 2014 r. przez Ministerstwo Sprawiedliwości Zakładu Poprawczego w Tarnowie oraz Schroniska

dla Nieletnich w Dominowie dla osób z niepełnosprawnościami (sygn. MS: DWOIP-I-072-7/14).

8. Zwiększenie zatrudnienia na stanowiskach ochrony w celu zapewnienia bezpieczeństwa Zakładu oraz spełnienia wymogów zapisanych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2014 r., poz. 1054 j.t. z późn.zm.).

Zalecenie zrealizowane. Zatrudniono dodatkowo 4 osoby na stanowiskach pracowników ochrony, a zatem w sumie zatrudnionych w placówce w tej roli jest 17 osób (docelowo będzie 18 osób). Zgodnie z deklaracją dyrektora ZP, odpowiedzialnego za tworzony przez siebie na podstawie wyżej wskazanego rozporządzenia plan ochronny, jest to liczba wystarczająca, by zagrożenie bezpieczeństwa Zakładu, na które wskazywał w 2011 r. nie wystąpiło ponownie.

9. Zapewnienie pracownikom pedagogicznym oraz ochronie ZP udziału w szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje i umiejętności zawodowe.

Zalecenie zrealizowane. Pracownicy nadal sukcesywnie biorą udział w licznych szkoleniach (np. w tzw. szkoleniach miękkich dotyczących komunikacji, asertywności i zastępowania agresji czy w szkoleniach ze stosowania środków przymusu bezpośredniego i pierwszej pomocy przedmedycznej), w tym wybrane osoby mogą podnosić indywidualnie swoje kwalifikacje (np. na studiach podyplomowych o tematyce związanej z wykonywanymi w ZP zadaniami, biorąc udział w kursie kwalifikacyjnym z oligofrenopedagogiki czy w warsztatach EEG Biofeedback).

10. Zawarcie w Regulaminie Zakładu Poprawczego w Nowem n/ Wisłą informacji o działającej grupie readaptacyjnej i przepisach w niej obowiązujących.

Zalecenie niezrealizowane. Mimo informacji dyrektora Zakładu, zawartej w odpowiedzi na raport z wizytacji pracowników BRPO w 2011 r. o zaprojektowaniu zapisów realizujących powyższe zalecenie oraz zapewnieniu przez niego podczas aktualnej rewizytacji, że zostały one wprowadzone, ani przedstawiony reprezentantom Mechanizmu Regulamin Zakładu Poprawczego w Nowem z 2014 r., ani żaden inny nadesłany po wizytacji akt normatywny placówki, nie zawierał informacji o grupach readaptacyjnych i zasadach w nich obowiązujących. Wyjątkiem jest ogólnikowa informacja zawarta w Regulaminie wychowanka, że w ZP mogą funkcjonować takie grupy. W związku z tym przedstawiciele KMP ponawiają wyżej wymienione zalecenie i proszą o wyjaśnienie opisanej sytuacji.

11. Dostosowanie izby izolacyjnej do wymogów zawartych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii.

Zalecenie zrealizowane. Izba została wyposażona w przymocowane do podłogi krzesło, stół oraz łóżko.

12. Przeprowadzenie koniecznych renowacji ścian w piwnicy oraz salach lekcyjnych, gdzie występowały zacieki przy oknach.

Zalecenie zrealizowane. Nadto wyremontowano dach placówki, co rozwiązało wskazany problem.

13. Wyposażenie kabin prysznicowych i pisuarów w przesłony lub drzwi gwarantujące intymność korzystającym z nich chłopcom.

Zalecenie zrealizowane, częściowo w trakcie rewizytacji. Wizytujący zastali wyposażone w zasłony kabiny prysznicowe, a część pisuarów zasłonięta była przesłonami gwarantującymi intymność korzystającym z nich chłopcom. Podczas wizytacji zasłonięto 2 pozostałe i widoczne na monitoringu wizyjnym pisuary (w jednym przypadku wcześniej funkcjonująca przesłona została zdemontowana, a w drugim nie zamontowano jej sądząc, że widok stojącego plecami do kamery nieletniego, korzystającego z sanitariatu, nie stanowi naruszenia jego intymności).

14. Wyposażenie pomieszczeń sanitarnych w grupie readaptacyjnej w suszarki do wieszania wypranej przez wychowanków bielizny.

Zalecenie zrealizowane. Wszyscy wychowankowie we wszystkich grupach wychowawczych mają aktualnie dostęp do suszarek do wieszania prania.

15. Zmiana treści Regulaminu odwiedzin nieletniego tak, aby nie ograniczał prawa do widzeń z osobami z poza rodziny.

Zalecenie zrealizowane. Zgodnie z treścią *Procedury odwiedzin wychowanka w zakładzie poprawczym*, nieletni mają zagwarantowane prawo do kontaktów z osobami z zewnątrz, bez określenia kręgu tych osób.

16. Zmiana treści Regulaminu korzystania z aparatu telefonicznego w Zakładzie Poprawczym w Nowem, poprzez usunięcie zapisu pozwalającego na kontrolę wszystkich

rozmów telefonicznych polegająca na odbywaniu rozmów w obecności wychowawcy.

Zalecenie zostało zrealizowane w sposób pozorny. Wprawdzie w pkt 6 i 7 Regulaminu wprowadzono zastrzeżenie, że rozmowa odbywa się bez udziału osób trzecich, jednocześnie jednak pozostawiono zapis w pkt 9 Regulaminu, że cyt. *W przypadku prowadzenia przez nieletniego rozmowy o treściach wulgarnych, ujawniania informacji działających na niekorzyść Zakładu wychowawca lub pracownik ochrony ma obowiązek w każdej chwili przerwać rozmowę.* Oznacza to, że wychowawca lub pracownik ochrony, wbrew zasadzie podanej w wymienionych wyżej punktach, słuchają rozmów telefonicznych nieletnich.

Przedstawiciele Mechanizmu podkreślają, że nie ma przepisów zezwalających na kontrolowanie rozmów telefonicznych nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych. Powyższa praktyka narusza prawo wychowanków do prywatności i KMP zaleca wyeliminowanie jej stosowania oraz takie sformułowanie opisywanego Regulaminu, aby nie było w tym zakresie żadnych luk zezwalających na słuchanie rozmów z nieletnimi.

17. Zmiana treści *Procedury doprowadzenia nieletnich do pielęgniarki, lekarza na terenie zakładu i poza nim (umieszczenie w szpitalu), poprzez przejrzyste określenie zasad podejmowania przez pracownika pedagogicznego decyzji o skierowaniu czy też odmowie skierowania wychowanka do pielęgniarki lub lekarza, tak, aby wykluczyć pomyłki związane ze złą oceną sytuacji przez osobę nieposiadającą wykształcenia medycznego.*

Zalecenie zrealizowano częściowo. Zgodnie z aktualną *Procedurą udzielania nieletnim pomocy medycznej poza zakładem*, decyzję o konieczności wyjścia z wychowankiem poza zakład, w celu udzielenia mu niezbędnej pomocy medycznej, podejmuje lekarz. Natomiast *Procedura udzielania nieletnim pomocy medycznej na terenie zakładu* stanowi, że o konieczności udzielenia pomocy medycznej przez lekarza zakładowego decyduje pielęgniarka. Są to jak najbardziej słuszne zmiany w stosunku do poprzednich rozwiązań. Jednakże zgodnie z tą *Procedurą* cyt. *Decyzję o konieczności udania się wychowanka do pielęgniarki podejmuje pracownik pedagogiczny z własnej inicjatywy lub na prośbę nieletniego.* Pracownicy BRPO nie dostrzegają oczywiście nic niepokojącego we wskazaniu, że wychowawca czy nauczyciel powinien zareagować na widoczne objawy choroby, któregoś z chłopców i skierować go do pielęgniarki. Wciąż jednak w rękach pracownika pedagogicznego jest kluczowe postanowienie, czy zgłaszający potrzebę kontaktu z lekarzem lub pielęgniarką wychowanek w ogóle trafi do pracownika medycznego. Nie ma jasności, w jakim przypadku decyzja ta może być

negatywna. Ze względu na podnoszoną w poprzednim raporcie argumentację o ryzyku pomyłki w sytuacji odmowy pomocy medycznej, przedstawiciele Mechanizmu zalecają, aby zgłaszający potrzebę kontaktu z pielęgniarką czy lekarzem chłopiec, zawsze był do nich doprowadzany, co powinno znaleźć wyrażne odzwierciedlenie w wymienionej Procedurze.

4. Inne uchybienia stwierdzone podczas ponownej wizytacji

1. W części izb przejściowych panowały warunki niezgodne z wymogami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. 2014 r., poz. 1054 t.j. z późn.zm.).

Podczas oglądu placówki wizytujący zauważyli, że spośród 3 działających izb przejściowych (2 były w remoncie), w 2 nie ma łóżek. Zgodnie z informacją dyrektora ZP, na nocleg nieletni otrzymują materace i pościel. Zaznaczyć należy, że materace te są cienkie (ok. 10 cm) i przypominają raczej te, które służą do ćwiczeń w sali gimnastycznej, a nie mogą służyć nocnemu spoczynkowi bez ryzyka wyziębienia. Ponadto okna izb były zabezpieczone metalową siatką, w sposób przypominający do złudzenia policyjne pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych. Tymczasem zgodnie z § 22 ust. 4 izbą przejściowa jest pomieszczeniem urządzonym w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego. Powinna zatem mieć te same meble co inne pomieszczenia mieszkalne, w tym łóżka i ogólną estetyką przypominać pokoje innych nieletnich, a nie osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy policji. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają dostosowanie wszystkich izb przejściowych zgodnie z powyższymi uwagami, do wymogów wskazanego rozporządzenia zwłaszcza, że wskazane reguły dotyczące warunków bytowych w izbach przejściowych wymienione są w wewnętrznym akcie normatywnym pt. *Procedura umieszczania i zasady pobytu wychowanka w izbie przejściowej*.

2. W ZP mają miejsce przypadki umieszczania nieletnich w izbie przejściowej na ich własne życzenie.

Podczas wizytacji placówki, jeden z wychowanków przebywał na własne życzenie (co zostało potwierdzone w rozmowie z pracownikiem KMP), w pomieszczeniu izby przejściowej. Obowiązywał go rygor związany z przebywaniem w tym pomieszczeniu, m.in. nie opuszczał go poza godzinnym spacerem, był pilnowany przez pracownika

ochrony i generalnie jego organizacja dnia nie odbiegała od przyjętej w *Procedurze umieszczania i zasady pobytu wychowanka w izbie przejściowej*.

Zgodnie z § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia dyrektor zakładu dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie może na czas określony umieścić nieletniego w izbie przejściowej. Umieszczenie w izbie przejściowej może nastąpić również w przypadku przyjęcia wychowanka do placówki (§ 44 ust.1 rozporządzenia). Tożsame przypadki określone zostały w wewnętrznej procedurze ZP (*Procedurze umieszczania i zasady pobytu wychowanka w izbie przejściowej*). Z formalnych względów, niedopuszczalne jest umieszczanie nieletnich w izbach specjalnych, w tym izbie przejściowej, na ich własne życzenie.

Za tą uwagą stoją również względy celowościowe. Zastany w pomieszczeniu izby przejściowej nieletni, zachowywał się jak typowy więzień w zamkniętej celi. Od czasu do czasu krążył po pokoju pogwizdując. Z niezrozumiałych względów był on umieszczony w izbie przejściowej pozbawionej łóżka, choć wyposażone weń pomieszczenie, nie było w tym samym czasie używane. W oknie izby widniała stalowa krata, pomieszczenie było monitorowane. Z rozmowy z chłopcem wynikało, że jest zadowolony z tej sytuacji. Chciałby bowiem przebywać w więzieniu, jak dorosły przestępca, a warunki i zasady, w jakich przebywał - za zgodą dyrektora placówki - odpowiadały jego wyobrażeniom o byciu skazanym i pozbawionym wolności w więzieniu. W ocenie przedstawicieli KMP, podsycanie tego typu pragnień - a inaczej trudno nazwać zastaną sytuację - jest niecelowe ze względu wychowawczych. Z ustaleń przedstawicieli KMP wynika, że wychowanek ten w czasie wizytacji był w trudnej sytuacji prawnej i życiowej, albowiem toczyło się kolejne postępowanie, którego efektem mogło być pozbawienie wolności w zakładzie karnym. Być może - mimo dobrych relacji z innymi wychowankami - potrzebował z powyższego względu pobyc sam, ale w tym celu należało mu stworzyć normalne warunki bytowe i otoczyć wzmożoną opieką (być może również psychologiczną), miast traktować w opisany wyżej sposób.

3. Nieletni poddawani są kontrolom osobistym, również w monitorowanych pomieszczeniach, polegających na rozbieraniu się przez nich do naga, ze sprawdzaniem m.in. zawartości jamy ustnej chłopców.

Zarówno z relacji nieletnich, jak i z treści wewnętrznych aktów normatywnych (część II pkt 2 i 4 *Procedury umieszczania i zasady pobytu wychowanka w izbie przejściowej*, część III pkt 6 tabeli w *Procedurze odwiedzin wychowanka w Zakładzie*

Poprawczym w Nowem) wynika, że nieletni są przeszukiwani. Przy tym zakres i miejsce tej czynności są dyskusyjne m.in. w pomieszczeniach objętych monitoringiem wizyjnym (np. w pokoju odwiedzin), z rozbieraniem się wychowanka, bez użycia parawanu (mimo, że jest dostępny) i ze sprawdzaniem zawartości jego jamy ustnej. Problemem systemowym jest brak zdefiniowania kontroli i jej zakresu w przepisach rangi ustawy i brak precyzyjności w tym zakresie rozporządzenia. Kontrola osobista stanowi najpoważniejszą ingerencją w prawo do prywatności i intymności osoby poddanej kontroli, a zatem upoważnienia do jej dokonywania nie można domniemywać. Kwestia ta stała się przedmiotem wystąpienia generalnego, jakie Rzecznik Praw Obywatelskich skierowała w dniu 8 kwietnia 2014 r. do Ministra Sprawiedliwości (sygn. KMP.573.24.2014.AI), Przywołując treść rzeczzonego wystąpienia generalnego, należy wskazać, iż żaden z przepisów określających obowiązki pracowników ochrony czy pracowników pedagogicznych, nie przewiduje uprawnienia do przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków. Także § 105¹⁵ pkt 6 rozporządzenia nie może zostać uznany za podstawę do dokonywania kontroli osobistych wychowanków przez strażników, bowiem zobowiązuje on jedynie do odnotowania w książce zmiany faktu przeszukania osobistego nieletniego przed umieszczeniem w izbie przejściowej lub izolacyjnej. W udzielonej w dniu 25 kwietnia 2014 r. (sygn. DPK-I-072-7-14/2) przez Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości odpowiedzi wynika, że Minister podzielił zdanie Rzecznika w tym obszarze. Zapowiedziane zostały działania legislacyjne, które niestety nie zakończyły się przed upływem kadencji ówczesnego Rządu RP. Będą one kontynuowane, zgodnie z pisemną deklaracją obecnego Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości (pismo z dnia 16 lutego 2016 r. DL-III-072-34/15). Problem ten zatem, mimo starań Rzecznika, pozostaje aktualny. Ze względu na brak konstytucyjności zasad zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w opisywanym obszarze oraz daleko idącej dowolności i nieprawidłowości praktyki w wizytowanym ZP, przedstawiciele KMP rekomendują odstąpienie od prowadzenia opisywanych w niniejszym punkcie kontroli osobistych nieletnich.

4. Monitoring wizyjny obejmujący izby specjalne pozwala na archiwizację nagrań jedynie do ok. 30 dni.

Zgodnie z § 1 pkt 23 rozporządzenia z dnia 29 października 2015 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz.U. 2015 poz. 1809), zapis z monitoringu jest przechowywany na informatycznym nośniku danych:

1) przez 90 dni od dokonania zapisu - w przypadku monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych;

2) przez 60 dni od dokonania zapisu - w przypadku innych pomieszczeń.

Natomiast w przypadku zarejestrowania przez monitoring wydarzenia nadzwyczajnego lub użycia wobec wychowanka środka przymusu bezpośredniego, zapis ten jest utrwalany i przechowywany na zewnętrznym informatycznym nośniku danych w aktach wychowanka do ukończenia przez niego 23 roku życia.

Z wyjaśnień dyrektora placówki wynika, że z przyczyn technicznych nie jest możliwe archiwizowanie nagrań zgodnie z wskazanymi przepisami, a Ministerstwo Sprawiedliwości wie o problemie braku środków finansowych na zakup nowych urządzeń, które pozwoliłyby na realizację zobowiązań zawartych w rozporządzeniu. Z niejasnych powodów urząd ten nie przeznaczył pieniędzy na ten cel. W związku z powyższym należy zalecić, aby w wizytowanej placówce okres archiwizacji nagrań został wydłużony w przedstawiony wyżej sposób, a Ministerstwo Sprawiedliwości zadbało o przeznaczenie na to odpowiednich środków finansowych.

5. Z rozmów z nieletnimi wynikało, że wychowawca grupy I zachowuje się wobec wychowanków w sposób prowokacyjny.

Z jednego z wywiadów przeprowadzonego z nieletnim przez pracownika BRPO wynikało, że wychowawca w grupie I (nie został wskazany z imienia i nazwiska) w sytuacji konfliktowej przyjmuje postawę ciała charakterystyczną dla osób zamierzających przystąpić do bójki. Chłopiec twierdził, że tym zachowanie prowokuje nieletnich do agresji fizycznej, co należy uznać za absolutnie niedopuszczalne. Dyrektor placówki zobowiązał się do zbadania tej sprawy i podjęcia działań eliminujących ewentualne nieprawidłowości. Przedstawiciele KMP oczekują na informację o wynikach tego działania.

5. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji

Na podstawie art. 19 OPCAT pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają

Dyrektorowi Zakładu Poprawczego w Nowem:

1. podjęcie działań mających na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa u wychowanków w Zakładzie, poprzez eliminację przemocy rówieśniczej;

2. udzielanie świadczeń medycznych poza zasięgiem słuchu i wzroku pracowników niemedycznych;
3. zmianę treści *Procedury udzielania nieletnim pomocy medycznej na terenie zakładu*, poprzez wprowadzenie zasady, że pracownik pedagogiczny nie może odmówić prośbie nieletniego o doprowadzenie go do pielęgniarki lub lekarza;
4. zawarcie w *Regulaminie Zakładu Poprawczego w Nowem* informacji o działającej grupie readaptacyjnej i przepisach w niej obowiązujących;
5. zmianę treści *Regulaminu korzystania z aparatu telefonicznego w Zakładzie Poprawczym w Nowem*, poprzez usunięcie zapisu pozwalającego na kontrolę rozmów telefonicznych nieletnich;
6. doprowadzenie warunków bytowych w izbach przejściowych do wymogów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. 2014 r., poz. 1054 t.j. z późn.zm.) i w taki sposób, aby pomieszczenia te wyglądem nie odbiegały od domowych pomieszczeń dla nastolatków;
7. wyeliminowanie przypadków umieszczania nieletnich w izbie przejściowej na ich życzenie;
8. odstąpienie od prowadzenia kontroli osobistych nieletnich do czasu uregulowania tego zagadnienia w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich;
9. wydłużenie czasu archiwizacji nagrań z monitoringu zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

Jednocześnie pracownicy Mechanizmu oczekują na informacje stanowiące odpowiedź na przedstawione w niniejszym raporcie kwestie wymagające wyjaśnienia.

Ministerstwu Sprawiedliwości:

1. przeznaczenie środków finansowych na realizację zalecenia nr 9.